

Předbarokní podoba kostela v Krásném Lese a její vyobrazení

Václav Zeman

Obr 1. Vyobrazení kostela v Krásném Lese na titulním listu matriky z roku 1681 (SOA v Litoměřicích)

Summary

The pre-Baroque appearance of the church in Krásný Les and its depiction

Written sources from the turn of the 17th and 18th centuries provide insight into the construction modifications and furnishings of the church in Krásný Les in the Ústí nad Labem region. In addition to these sources, two depictions of the church have been preserved on the title pages of parish registers from 1681 and 1771. This provides an even clearer picture of the church's appearance before its late Baroque reconstruction at the very end of the 18th century. The church is depicted here in its 16th century form, as evidenced by the unified floor plan of the nave and presbytery, as well as the support system of the presbytery and nave. The entrance to one of the annexes and the gate to the cemetery also show Renaissance features. The high tower on the roof ridge refers to the tradition of Saxon sacral architecture and was probably built during the renovation of the church in the 1650^s after its destruction during the Thirty Years' War. Analogies to this church building can be found just across the border, namely in the churches in Liebenau, Fürstenwalde, and Fürstenau in Saxony.

Keywords: churches, Krásný Les, Ore Mountains, Baroque, Renaissance, Saxony

ORCID: 0000-0003-0936-4057

PhDr. Václav Zeman, Ph.D.

vaclav.zeman@ujep.cz

Filozofická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Kostel ve stávající podobě a na stávajícím místě stojí v Krásném Lese od konce 18. století. Byl zde vystavěn mezi lety 1790 a 1795 stavitelem Johannem Michaelen Rennem (též v podobě Michl Rehna) z Litoměřic, a to při průjezdní komunikaci vsí mezi Rybným potokem a mlýnským náhonem.¹ Objekt staršího kostela stál v jiné poloze, a sice na hřbitově, jehož pozůstatky se nacházejí asi 300 metrů západně od současné stavby. Poznání podoby, vybavování kostela a jeho stavební úpravy umožňují dvě knihy kostelních účtů z let 1676–1702 a 1709–1736.² Pokrývají tak období poslední čtvrtiny 17. a první třetiny 18. století, tedy dobu barokních proměn objektu. Neudiví tedy, že těchto písemných pramenů využívala již meziválečná německá vlastivěda, především v pracích z pera telnického učitele Rudolfa Köhlera.³ Následující příspěvek si klade za cíl rekonstruovat na základě stejných zdrojů podobu a proměny kostela na přelomu 17. a 18. století a tyto informace doplnit o unikátní ikonografické prameny pro poznání podoby staršího kostela. Nutno však podotknout, že minimálně jedno vyobrazení bylo Rudolfovi Köhlerovi známo a že s ním již před více než sto lety pracoval.

Kostel v Krásném Lese měl mít již středověký původ,⁴ koncem 15.⁵ a v 16. století⁶ se připomíná jako součást zemskodeskových popisů panství. Literatura přináší informaci o zničení kostela švédskými vojáky v době třicetileté války a o jeho následné poválečné obnově.⁷ Vychází se z výsledků bádání již zmíněného regionálního historika Rudolfa Köhlera z Telnice, tyto zprávy měla obsahovat pamětní listina uložená v roce 1720 do makovice. Nepřímo tuto informaci potvrzují kostelní účty⁸ a také farní kronika. Ta v retrospektivním výčtu připomíná, že v roce 1639 byl kostel

Švédy zcela vypálen a teprve roku 1656 nově postaven, a to za doby patrona a majitele krásnoleského panství Mikuláše ze Schönfeldu, který byl současně rekatolizačním komisařem. Kromě pokatoličtění obyvatel vlastního panství byla v jeho zájmu řádná farní správa a samozřejmě i dobrý stavebnětechnický stav kostela. Mistrem, který po požáru pokryl střechu věže břídlicí a osadil makovici, byl Georg Perschberger von Maxen z Mísně. Zápis o opravě měl být proveden 3. května 1656.⁹

Nástupcem v držbě krásnoleského panství se stal Mikulášův syn Rudolf Václav ze Schönfeldu, a to nejpozději roku 1667.¹⁰ Právě v tomto roce byla na náklady nového majitele, jeho manželky Magdaleny Viktorie a hejtmána panství Thomase Mathiase Rufa st. von Lindenfeld pořízena trojice zvonů, které zhotovil pražský zvonař Mikuláš Löw.¹¹ Muselo se jednat o promyšlenou a koordinovanou akci se zapojením manželského páru i hlavního úředníka na panství. Donátorské příspěvky majitelů panství kostelu tím ale nekončily, v roce 1679 hrabě Rudolf Václav daroval kostelu čtyři cínové svícny a hraběnka Magdalena Viktorie rochetu a albu, které vlastnoručně zhotovila.¹²

O vybavování kostela v poslední čtvrtině 17. století vypovídají vydání kostela v dochované účetní knize. Je zřejmé, že kostel prošel tzv. náboženskou konverzí, tedy že byl postupně zařizován v souladu s katolickou liturgií a věroukou. V rámci obnovy duchovní správy se doplňuje vybavení kostela (mimo jiné i liturgická roucha), věnována je ale pozornost i samotnému hospodaření s finančními prostředky, takže počínaje účetním rokem 1676/77 došlo k založení nové knihy kostelních účtů pro evidenci příjmů a výdajů¹³ a současně k pořízení skříňky na uchování kos

¹ Studie vznikla v rámci programu na podporu aplikovaného výzkumu v oblasti národní a kulturní identity MK ČR NAKI III “Finis Confessionis“, BAROKO VÝCHODNÍHO KRUŠNOHOŘÍ. SAKRÁLNÍ STAVBY A UMĚLECKÁ VÝZDOBA ARCHITEKTURY A KRAJINY 2023–2027, identifikační kód projektu: DH23P03OVV028

² Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Děčín, pracoviště Podmokly, Velkostatek (dále jen Vs.) Krásný Les, inv. č. 178 a 179.

³ Rudolf KÖHLER, *Die alte Kirche zu Schönwald*, Beiträge zur Heimatkunde des Aussig-Karbitzer Bezirkes (dále jen BHAKB) 2, 1922, s. 25–32; Týž, *Die Pfarrer von Schönwald*, BHAKB 7, 1927, s. 108–113; Týž, *Aus alten Kirchenrechnungen der Pfarrgemeinde Schönwald*, Bez. Aussig, BHAKB 17, 1937, s. 67–70.

⁴ R. KÖHLER, *Die alte Kirche*, s. 25 uvádí výkon podacího práva k roku 1363.

⁵ Konkrétně k roku 1496. Viz Jiří ŮLOVEC, *Hrady, zámky a tvrze na Ústecku*, Ústí nad Labem 2002, s. 75.

⁶ „Ves Krásný Les s podacím kostelním“ k roku 1579. Srov. Jan KILIÁN, *Zámek Krásný Les – majitelé a stavitelé*, Monumentorum Custos. Časopis pro památky severozápadních Čech 2020, s. 7.

⁷ Např. Jiří SOUČEK, *Obrazová rukověť obcí a církevních staveb v okrese Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1999, s. 130.

⁸ Srov. níže.

⁹ Archiv města (dále jen AM) Ústí nad Labem, Farní úřad (dále jen FÚ) Krásný Les, inv. č. 1, s. f.

¹⁰ J. KILIÁN, *Zámek Krásný Les*, s. 12.

¹¹ AM Ústí nad Labem, FÚ Krásný Les, inv. č. 1, s. 29 a 57.

¹² Na oboje ale současně přispívala kostelní pokladna, když za tyto svícny bylo vydáno 15 zl. a u textilií uhrazena cena materiálu (9 zl. 11 kr.). SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Velkostatek (dále jen Vs.) Krásný Les, inv. č. 178. K širšímu dobovému kontextu tématu Alena NACHTMANOVÁ (ed.), *Kdo vyšívá, nehřeší. Liturgické textilie z darů českých šlechticů*, Olomouc 2021.

¹³ Není-li uvedeno jinak, pochází informace ze dvou knih kostelních účtů. SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs. Krásný Les, inv. č. 178 a 179. Kostelní účty jsou vedeny nikoli pro kalendářní rok, nýbrž pro rok začínající nedělí laetare (tj. v březnu či na začátku dubna) a končící touž nedělí v příštím roce. Tak účet pro účetní rok 1677/1678 byl veden od 25. března 1677 do 10. března 1678. V textu je tedy toto časové období pro zjednodušení označeno jako rok 1677, kdy lze předpokládat provedení většiny vyúčtovaných prací, nicméně k jejich realizaci mohlo dojít ještě v první čtvrtině následujícího roku. S posunem v dataci, a to vždy ke druhému z uvedených roků, pracoval ve svém textu, který vycházel z letopočtu v záhlaví výročního účtu, kterým byl rok, kdy byl účet vyhotoven. Viz R. KÖHLER, *Die alte Kirche*, s. 25–32).

telních peněz.¹ Katolické matriky byly v Krásném Lese zavedeny již koncem 40. let 17. století.²

Tak se v roce 1676 prvně připomíná monstrance a sakristie, kam byly instalovány háky k zavěšení různých kostelních potřeb. Oboje vypovídá o obnově liturgického provozu kostela a jeho využívání. Snad právě nové vybavení kostela zavdalo příčinu k jeho vykradení, po němž zůstala v písemných pramenech stopa v podobě sklenářské opravy spodního okna v kostele, které rozbili zloději. Ve stejném roce se uvádí i farní budova.³

Krátké období života hraběte Václava Rudolfa ze Schönfeldu je spojeno s obnovou panství a také s rekatolizačním úsilím. O poválečné konsolidaci krásnoleského statku svědčí hromadné založení nových pozemkových knih v roce 1679, kde se v úvodu konstatují škody na obyvatelstvu za třicetileté války, současně se zde ale jednoznačně deklaruje katolické vyznání majitele vyzváním Nejsvětější Trojice v záhlaví titulního listu.⁴ O naplňování úlohy patrona kostela nacházejícího se v centru panství svědčí zmíněné akviziční aktivity vrchnosti.

Z roku 1678 pochází informace, která datuje obnovu kostela po švédském vpádu. Petrovický zámečník George Boche tehdy zhotovil nový klíč ke kostelu, neboť ten 38 let používaný se zlomil. Téměř čtyři desetiletí uplynula od opravy kostela po jeho vypálení Švédy.

Koncem 70. let byly monstrance, kalich i ornáty uchovávány na faře, kde k těmto účelům roku 1679 upravil zámečník kvelb. V roce 1680 byly opraveny kostelní dveře, což zřejmě souviselo s osazením kamenného ostění. Kostel byl vybavován novým mobiliářem: v roce 1681 nová zpovědnice od petrovického truhláře, dva velké obrazy a dva prapory z České Kamenice. Roku 1683 došlo na opravu jednoho spodního kostelního okna, které dvakrát poškodili zloději. Kameník George Nütsche dodal čtyři silné okenní stojky. K tomu byla pořízena tři železa do kamene (tj. na mříž) a soudek vápna. Okenní ostění osadil zedník Hans Anderes z Velkého Chvojna a petrovický zámečník George Pechmann zhotovil pevnou mříž.

V polovině 80. let získal kostel nové varhany. S instalací varhan se pojila úprava kostelního interiéru. Zcela nové varhany s osmi rejstříky (128 tolarů neboli 164 kop 34 gr. 2 d.) do kostela v roce 1685 zhotovil varhanář Christian Gräter z Drážďan, které následovně osadil a za asistence varhaníka Weinera z Krupky a Gotfrieda Schwartze z Altenbergu zprovoznil. Varhany nahradily starší, za třicetileté války významně poškozené a od té doby neopravovaný nástroj. Tesařský mistr George Kühnel z Petrovic

s tovaryšem postavili pravděpodobně nový kůr (vyloučit nelze ale ani rozšíření staršího) podepřený sloupem, dále pak schody na emporu, podlahu k pedálu, skříň na měchy a bednění. Práce u varhan vykonal i kovář Michel Körnich. Roku 1686 obdržel drážďanský varhanář doplatek za nový nástroj.

V roce 1687 se podařilo shromáždit více než 50 kop grošů,⁵ které byly využity na štafírování nových varhan. Roku 1692 varhany malíř Christof Hesse/Heße z Altenbergu vymaloval. Šenkýř Georg Fiedler obdržel 38 gr. 4 d. za ubytování malíře, jeho manželky a syna. Celkové náklady na štafírování nástroje vyšly na 13 kop 55 gr. 5 d.

Mezitím byly na kostele vykonány různé stavební úpravy. V roce 1686 tesařský mistr George Kühnel s tovaryšem pokryli polovinu kostelní střechy na horních stranách (*die halbe Kirche auff der obern Seiten*). Snad došlo na instalaci nového oltáře. Roku 1687 zednický mistr Hans Anders z Velkého Chvojna po 8,5 dne opravoval pilíře na kostele a nahodil je vápnem.

K roku 1688 vydávají kostelní účty svědectví o technickém stavu kostela, který byl v interiéru v důsledku vlhkosti napaden plísní. Zedník Christoph omítl a obítil místa se zelenými skvrnami, provedl ještě další úpravy na kostele. Roku 1689 se dokládá sloup uprostřed kostela, na kterém byl zavěšen kříž k pohřbům. Roku 1694 byla pořízena dvě okna do kostelní věže a jedno velké do kostela.

Nejen kostel vyžadoval pravidelné opravy, koncem 17. století se v povážlivě špatném technickém stavu (*in grossen Ruin undt baufällig worden*) nacházela stará farní budova, takže roku 1695 byla konstatována nutnost nové výstavby. Na tu však farnost nedisponovala dostatkem financí, a proto byla učiněna dohoda s vrchností o podílu čtyř zdejších kostelů, tedy Krásný Les, Nakléřov, Petrovice a Velké Chvojno, na její opravě nákladem 33 zl. 14 kr.

Starý, dříve luteránskému církevnímu ritu sloužící kostel bylo nutné vizuálně přizpůsobit nynější katolické orientaci. Ideálním stavem by pochopitelně byla výstavba nového objektu v barokním stylu, na níž se ale nedostávalo financí. Kompromisním řešením byla tedy tak zvaná náboženská konverze, spočívající zejména v proměně kostelního interiéru pořízením nového mobiliáře a jeho úpravám v dobovém stylu s proměnou liturgie. To můžeme sledovat od šedesátých let ve spolupráci s majiteli panství i movitými farníky v rolích donátorů. Začalo se vybavou novými zvonky, velkou investicí bylo pořízení nových varhan a adaptace kůru, v polovině 90. let došlo ke sjednocení interiéru jeho štafírováním, které mu propůjčilo i důstojný vzhled.

¹ K odlišným strategiím ukládání kostelních peněz v kostelech či u vrchnosti v 17. a 18. století srov. Pavel PUMPR, *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách. Na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*, Brno 2010, s. 296nn.

² SOA v Litoměřicích, Sběrka matrik Severočeského kraje, sign. 146/1.

³ SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs Krásný Les, inv. č. 178.

⁴ SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs Krásný Les, inv. č. 26, 37, 42 a 53.

⁵ Z pozůstalosti zesnulého sládka Michela Rütshela získal kostel 38 kop 34 grošů a spolu s příspěvky od faráře, hejtmana a dalších bylo dosaženo celkového mimořádného příjmu 50 kop 8 gr. 2 d.

Obr 2. Vyobrazení kostela v Krásném Lese na titulním listu matriky z roku 1771 (SOA v Litoměřicích)

Tak roku 1695 truhlář zhotovil desku pro hraběcí erb, pracoval na kazatelně a empoře. Následně malíř Christof Hesse z Altenbergu zcela nově vymaloval kostel, strop, kazatelnu, hraběcí erb a poklop na křtitelnici, tedy veškeré zařízení mimo již dříve štafírovaných varhan. Celá akce vyšla na 73 kop 23 gr. 4 d., z čehož kostelní pokladna uhradila 54 kop 39 gr.¹ Byla opravena a zastřešena hřbitovní zeď a kostel vybělen zvenku i uvnitř. Zedníci ještě podezdili kostnici, nově vyzdili štít na předsíni a tu vybělili. Do předsíně byl zhotoven nový strop. Tesař Hans Kühnel s tovaryši pokryli zadní štít kostela a provedli další práce, a to celkově v rozsahu 16 dnů. Pokračovalo zařizování kostela, když truhlář Martin Püschel zhotovil do kostela nové lavice, v kostele se připomíná vrchnostenská lavice. Truhlář z Krupky se podílel na tvorbě obrazů k výzdobě oltáře. Celkové náklady dosáhly výše 117 kop 53 gr. 5 d. Roku 1698 přispěl na štafírování hejtman George Friedrich Gröschel dvaceti zlatými a dalších 14 zl. bylo vybráno v obci.

V silně poškozené knize kostelních účtů se nedochovaly listy s účetními záznamy po roce 1702.² Nová kniha kostelních účtů byla založena roku 1709.³ A právě přelom

17. a 18. století pro kostel v Krásném Lese znamenal období intenzivních úprav. Na akce z konce století navázaly další financované z mimořádného příjmu kostelní pokladny. Dne 17. června 1704 sepsal nemocný hrabě Josef ze Schönfeldu ve Vídni testament, v němž pamatoval i na kostely na svých severočeských panstvích. Celých 1500 zl. věnoval na opravu kostela v Krásném Lese, na pořízení nového oltáře a stříbrného pozlaceného ciboria. Dalších sto zlatých bylo určeno na opravu farní budovy tamtéž. Hrabě pamatoval i na kostel ve Velkém Chvojně, na jehož opravu a pořízení nového oltáře odkázal 400 zl.⁴ Zejména ve druhém desetiletí 18. století tak na kostele v Krásném Lese pozorujeme značné množství stavebních úprav souvisejících s hraběcím odkazem.

V roce 1709 zednický mistr Hans Kny z Pnětluk s tovaryši opravil obvodovou hřbitovní zeď. Kostel titíž řemeslníci v interiéru vybělili vápnem a renovovali jej. Natřeli pilíře a hřbitovní bránu černou barvou. Roku 1710 se v kostelním interiéru uskutečnil pohřeb kaplana Samuela Franze Bunzela, jehož tělesné ostatky byly uloženy v prostoru mezi malým oltářem a dveřmi do sakristie.⁵ Tuto událost

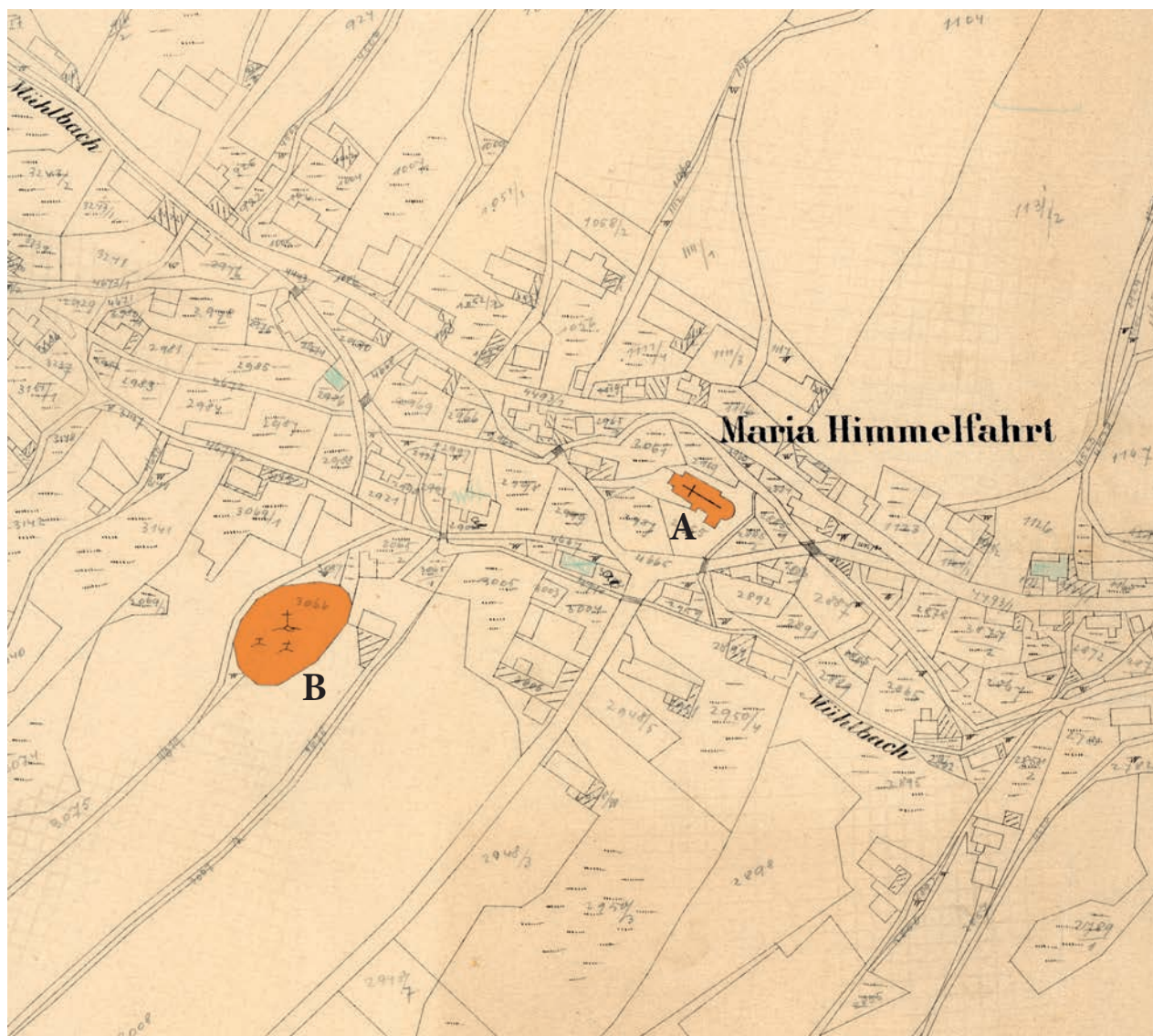
¹ V roce 1696 byl malíři dorovnán zbytek platby (27 zl. 37 kr. 4,5 d.).

² SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs. Krásný Les, inv. č. 179.

³ SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs. Krásný Les, inv. č. 180.

⁴ Archiv Biskupství litoměřického (dále jen ABL), Archivy far I – Krásný Les, výtah z testamentu z 17. 6. 1704.

⁵ SOA v Litoměřicích, Sběrka matrik Severočeského kraje, sign. 146/3, oddíl zemřelých, s. 44.

Obr. 3. Současná poloha kostela (A) a vyobrazení hřbitova (B) na mapě stabilního katastru z druhé poloviny 19. století (SOKA Děčín)

reflektují i kostelní účty, když uvádí, že tesařský mistr Hans Kühnel musel nejprve odstranit lavice a následně je usadit u kaplanského hrobu.¹ V roce 1711 krupský truhlář Michael Leibmer zhotovil dvoje nová dvířka u panské lavice v kostele a nový rám na obraz. Bylo zhotoveno nové okno do kostelního štítu a do sakristie. Ještě ve stejném roce došlo k opravování dřeva, které bylo roku 1712 užito na stavbu empory, a to snad podle stávající zadní empory. Zedník Christoph Hoffmann zhotovil za oltářem nové sakrárium. Roku 1713 byl konečně z odkazu hraběte Schönfelda pořízen do kostela nový oltář. Místní zedníci Hans Umblaufft a Mattes Müller s pomocníkem Jakobem Stettinem vykopali a přeložili kus dlažby s velkými kameny u oltáře v kostele. Kovář Andreas Steger zhotovil dvě velké tyče k uchycení oltáře do zdi. Tesaři postavili u nového

oltáře lešení, aby jej malíř mohl štafírovat. Byl pořízen nový svícen, štafírovaný malířem Johannem Seuchem. Andreas Rosenkrantz vymaloval červenou šňůru na poklopu křtitelnice a červenobíle natřel pět nových koulí. Cínařský mistr z Geisingu zhotovil cínový džbán a umyvadlo do sakristie a dva nové cínové svícny k nemocným. Tesaři Mattes Zechel a Hans Pätzelt a truhlář Hans Ritschel vykonali na kostele mnohé práce: na věži zhotovili novou lucernu – strhli poškozený plech, obednili sloupky hoblovanými prkny, nahoře a dole na těchto sloupcích zhotovili římsy a osadili nástavcem s křížem. Dole na věži pod velkým oknem zhotovili novou římsu a také nový oblouk a další poškozené oblouky vyspravili. Stará poškozená prkna na věži odstranili, vyměnili špatné trámy nad zvony, novými prkny opravili podlahu u zvonů, provedli

¹ SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs. Krásný Les, inv. č. 180. Výčet dalších dvou pohřbů duchovních v kostele (1716 a 1738) přináší R. KÖHLER, *Die alte Kirche*, s. 30.

i jiná další potřebná vylepšení na věži. Použili 11,5 kopy dubových prken, ohoblovali a zastřešili jimi věž a natřeli popelovou barvou. V sakristii opravili starou zpovědnici, udělali u ní novou podlažku a klekátko, nový podstavec ke džbánu a umyvadlu, který natřeli hnědou barvou. Zhotovili zde novu římsu k zavěšení rouch a nový podstavec k nádobě se svícenou vodou. Na těchto pracích se podílel i místní kovář Andreas Steger. Ústecký klempíř Georg Frantz Rosenbaum oplechoval sloup, římsy a novou lucernu na věži.

V roce 1714 se mezi příjmy kostela uvádí 1000 říšských tolarů (1285 kop 42 gr. 6 d.) odkázaných testamentem zesnulým hrabětem Josefem Rudolfem ze Schönfeldu a dalších 100 zl. (85 kop 42 gr. 6 d.) na výstavbu farní budovy. Byl pořízen nový dřevěný oltář od nejmenovaného litoměřického řezbáře za 120 zl., který štafíroval Johannes Seuche (75 zl.), pozlacen byl tabernákl. Ústecký sklenář zasklil obraz Panny Marie na oltář. Ústecký truhlář zhotovil dveře vedle oltáře, které opět štafíroval Johann Seuche. Zámečník z Ústí pak dodal kování na tabernákl, velký zasklený rám i tyto dveře. Celkové náklady na pořízení, štafírování a usazení nového oltáře vyšly na 205 kop 15 gr. 3 d.

Až Schönfeldův odkaz umožnil realizaci výstavby nové farní budovy, zamýšlené od konce 17. století. V roce 1715 byla výstavba nové farní budovy se stájí na protější straně dvora za vedení stavitele Petra Versy¹ z Litoměřic zahájena, přičemž stavební akce se protáhly na několik let.² Roku 1717 byla upravena kazatelna, připomíná se mimo jiné nákup hřebíků na upevnění nových figur. Došlo k opravě zavěšení zvonu a instalaci sloupu k podpěře kůru. Zedník Hans Umblaufft v interiéru v chóru kostela vybilil vápnem stěny a nahodil zvnějšku pilíře, kde tomu bylo třeba. V roce 1718 se pořizovala nová nebesa, tyče k nim štafíroval malíř Johann Seuche. Nad kostelními dveřmi byla za starou emporou postavena nová. Okno v sakristii bylo zamřížováno a ani tentokrát nelze vyloučit, že se tak dělo jako důsledek vloupání do kostela. Roku 1719 opravil truhlář Hans Ritschel panskou lavici a doplnil ji o nová dvířka. Průběžně se prováděly drobné opravy a údržba kostela či doplňování mobiliáře.

Roku 1720 se uskutečnila oprava kostelní věže. Pokrývač Andreas Mann z Libouchce velmi poškozenou střechu (v horních a dolních báních věže) vyspravil novou břidlicí, nově oplechoval římsu a vše na věži uvedl do dobrého stavu. Byl připevněn kříž na makovici, která byla také opravena.³ Zdejší malíř Johann Seuche/Seiche natřel makovici zelenou barvou a pozlatil obruč. Kříž natřel také zeleně a nově zhotovenou hvězdu na něm pozlatil. Do sakrária za oltářem byla osazena nová dvířka.

V roce 1721 osadil sklenář sklo do olova v oknu za oltářem, které usadil a další okna opravil zedník Johann Umblaufft. Opravena byla šindelová krytina na zadní části střechy. Truhlář Johann Ritschel postavil dva oltáře v kostele, opravil, hnědě natřel a v sakristii osadil starou zpovědnici, doplnil křtitelnicí o 11 nových listů či opravil kostelní lavice. V roce 1722 zedník zvenku omítl a černou barvou natřel hřbitovní či kostelní bránu. V sakristii, kde se nacházelo zcela malé okno, prorazil velký okenní otvor s novým kamenným ostěním. Do okenního otvoru bylo osazeno nové okno a otvor byl zamřížován.

V roce 1724 došlo k rozšíření kůru. Již roku 1723 tesař Hans Kühnel pokácel ve farském lese velkou jedli, z níž v následujícím roce zhotovil tesařský mistr Hans Kühnel s pomocníky sloup do kostela. Zedník Mattes Heymann v předšíní proboural ve zdi otvor, kterým byl vyjmut starý sloup a vložen nový, přičemž následně tento otvor znovu zazdil. Truhlář Johann Ritschel mramorově štafíroval nový sloup, který podepřel rozšířený kůr. Došlo také na úpravy empor. V roce 1725 bylo zhotoveno nové okno na kůru.⁴

Na podzim roku 1725 byl sepsán inventář kostela, který zrcadlí vybavení objektu v období vrcholného baroka. Na prvním místě se uvádí stříbrná pozlacená monstrance uchovávaná v krásnoleském úředním domě. Dále se jednalo o pozlacený stříbrný kalich; měděný, pozlacený a stříbrnými doplňky zdobený kalich (dříve uchovávaný v Naklěřově, nyní v Krásném Lese); stříbrnou pixidu nošenou k nemocným; mešní roucho a další textilie; antependium s vymalovanými květinami; další dvě antependia, z nichž černé z plátna s obrazem sv. Barbory se nacházelo ve špatném stavu; nový oltář s tabernáklem zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie; dva oltářní kameny; kamennou křtitelnicí s cínovou miskou; mosaznou lampu pro věčné světlo a další postříbřenou u oltáře; dřevěný krucifix na oltáři a další krucifix k nemocným; mešní zvonek a zvonek u sakristie; šaty pro plastiku Panny Marie a pro Jezulátko; červená damašková nebesa se čtyřmi tyčemi; korunku pro Pannu Marii s nepravými kameny a pro Jezulátko; pak další dvě korunky; betlém na oltář o Vánocích; boží hrob s příslušenstvím; obraz zemřelého hraběte Mikuláše ze Schönfeldu; dvě podmalby na skle se špatnými rámy a jeden obraz sv. Jana Nepomuckého na plátně ve farářském pokoji; na žluté tabuli tištěný obraz sv. Vavřince; obraz sv. Jana Nepomuckého v červeném rámu; obraz malovaný na plátně; dva malované obrazy po stranách oltáře (Korunování Panny Marie a Panna Maria Pomocná); sochu Bolestné Panny Marie; na dřevě malovaný krucifix a na dřevě malovaný obraz Máří Magdalény; velkou dřevěnou truhlu v sakristii na uložení věcí; stůl; skříň na mešní roucha; dvě zpovědnice; varhany a další

¹ V roce 1713 v rámci stejné farnosti vystavěl nový kostel ve Velkém Chvojně.

² V úloze políra se připomíná Georg Purckhardt z Chabařovic.

³ Při této příležitosti byly z makovice vyzvednuty dokumenty z jeho poválečné obnovy. Viz výše.

⁴ SOKA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs. Krásný Les, inv. č. 180.

Obr 4. Pravděpodobná lokalita umístění staršího kostela na někdejším hřbitově v Krásném Lese (Foto autor, 2025)

hudební nástroje; tři zvony; dva prapory; černý dřevěný kříž s malovaným krucifixem k pohřbům.¹

Roku 1729 tesaři snesli starou dvojitou střechu na nízkém kostelním štítu ze starého šindele a pokryli novým šindelem štít, stejně jako sakristii a hřbitovní zeď. V roce 1731 tesaři Georg Clauß a Johann Georg Hoffmann mimo jiné zhotovili nové sloupky a osadili je pod kůrem. Dále musely být pořízeny nové kleště mezi emporami kvůli hrozícímu nebezpečí pro shromážděné. V roce 1732 truhlář Josef Rütchel štafíroval sloup pod kůrem a nové kleště mezi emporami, opravil a natřel dva rámy obrazů na oltáři. Zedníci kostel, sakristii a předsíň v interiéru vybělili a vymalovali černou barvou. Roku 1734 opravil zedník Christian Stettin okno v sakristii poškozené vloupáním. Zasklil je sklenář, místní kovář do okna vyrobil mříž.

Rokem 1736 končí dochovaná kniha kostelních účtů. Původně snad obsahovala záznamy ještě z dalších let, pro značné poškození plísni v minulosti a v důsledku rozpadlé vazby se však další listy nedochovaly.² Stavební úpravy a vybavování kostela po následující desetiletí před snesením objektu s výstavbou nového koncem 18. století tak zůstávají nepoznané.

Vyobrazení kostela

Skladba pramenů pro poznání podoby krásnoleského kostela před jeho pozdně barokní přestavbou je oproti jiným případům mimořádně obohacena. Kromě kostelních účtů, které končí v polovině 30. let 18. století, či farní kroniky se dochovalo dvojí vyobrazení kostelního areálu, a sice ve dvou matričních knihách farnosti Krásný Les. S obnovou katolické farní správy rokem 1649 započalo vedení matrik v Krásném Lese.³ Třetí svazek matriky založený v květnu 1681 za faráře Tobiase Johanna Franze Hübnera⁴ disponuje mimořádně výtvarně pojednaným titulním listem. Ve věnci, který zabírá dvě horní třetiny listu stojí název knihy (*Tauff, Trawungs, und Begrabunus Buch.*) a pod ním vročení 1681. Spodní část listu pak vyplňuje vyobrazení kostela v areálu hřbitova s přístupovou cestou se čtyřmi staveními snad obytných částečně hrázděných domů s přírodní stafází v podobě kopce a solitérních stromů.

Toto rozvržení titulního listu zachovala i následující matrika, založená až o 90 let později.⁵ Ve stylizovaném věnci je obsažen nápis stejného znění, pod nímž je umístěn le

¹ ABL, Archivy far I – Krásný Les, kostelní inventář 1725.

² SOkA Děčín, pracoviště Podmokly, Vs. Krásný Les, inv. č. 180.

³ SOA v Litoměřicích, Sbírka matrik, sign. 146/1.

⁴ SOA v Litoměřicích, Sbírka matrik, sign. 146/3. K faráři Hübnerovi více R. KÖHLER, *Die Pfarrer*, s. 110.

⁵ SOA v Litoměřicích, Sbírka matrik, sign. 146/4.

topočet 1771. V dolní části je opět stylizován krásnoleský kostel situovaný na hřbitově, který obklopují tři obytné domy, doprovázené trojicí stromů.

Matriky kromě obligátních záznamů o vykonaných křtech, sňatcích a pohřbech někdy obsahují řadu zajímavých informací, které primárně s jejich účelem nesouvisí. Nejčastěji se jedná o příležitostné, leckdy i systematicky vedené zápisy pamětního charakteru.¹ Výjimečně obsahují i obrazový materiál, unikátní v tomto kontextu je matrika z východočeských Ruprechtic z roku 1730.²

V případě Krásného Lesa je starší vyobrazení výtvarně zdařilejší, formálně a zřejmě i obsahově věrohodnější nežli zobrazení z 18. století. Zobrazuje kostel uprostřed hřbitova jako zděnou stavbu se dvěma přístavbami. Objekt je opatřen sedlovou střechou s výraznou vysokou věží umístěnou na hřeben střechy. Hřbitov je naznačen několika dřevěnými kříži, vymezen je obvodovou zdí nepravidelného tvaru na oválném půdorysu. Zobrazena je pouze jedna vstupní brána s výraznou armaturou v podobě dlouhých kamených bos. Pohled na kostel – v případě, že by byl orientovaný (a tento předpoklad využíváme i v popisu) – je veden od jihovýchodu.

Kostel je dle vyobrazení stavbou spíše drobných rozměrů. Vystaven je zřejmě jako zděný z kamene s tím, že okenní pole od sebe oddělují opěrné pilíře. Z toho by bylo možné usuzovat na zaklenutí interiéru. Pravděpodobně se díváme směrem od presbytáře, kdy koruna jeho zdiva je ve stejné výšce jako koruna zdiva lodi. Na severní straně presbytáře se k závěru kostela přimyká zděná přístavba snad sakristie či předsíně se vstupem řešeným analogicky hřbitovní bráně, tedy armováním z dlouhých mohutných kamenů. Druhou přístavbou při nejzápadněji umístěném okenním poli je dřevěná předsín se sedlovou střechou, která snad kryje vstup do objektu pro farníky. Ze samotného objektu sledujeme nejspíše tři okenní pole lodi, kdy v západním je umístěn vstup do kostela. Pole jsou vymezena pilíři opěrného systému, které se objevují i na polygonálním presbytáři. Viditelná jsou dvě vysoká zaklenutá okna lodi a jedno zřejmě užší okno presbytáře.

Střecha na kostele je sedlová s valbou nad presbytářem, krytinou je šindel, jak ostatně uvádějí kostelní účty. Nad presbytářem je umístěn kovový zřejmě pozlacený kříž, na hřebeni lodi spočívá výrazná zvonice. Tento prvek se objevuje v autentickém umístění na řadě kostelů v Sasku, kde se označuje termínem *Dachreiter*. Jedná se o věžičku dřevěné konstrukce vevázané do krovu obdobně jako sanktusník, nikoli však v poloze nad oltářem, nýbrž nad lodí.³ Věžička na vyobrazení je čtyřúhelného půdorysu v základně, nad úrovní kostelní střechy se půdorys mění na oktagon,

z něhož vystupuje odstupňovaná vysoká štíhlá jehlancová střecha ukončená makovicí s křížem o dvou břevnech.

Mladší a značně stylizované zpodobnění stejného motivu v matrice z roku 1771 zobrazuje objekt kostela mnohem schematictěji. Máme před sebou obdélnou budovu prolomenou v boční zdi lodi trojicí oken, se značně schematickými opěrnými pilíři. Ke stavbě se připojuje vstupní přístavba předsíně či sakristie. Vstup již není klenutý, ale obdélný. Na místě dřevěné předsíně je nyní zděný přístavek, který by mohl být vstupní předsíní. Tuto proměnu nejsme schopni vztáhnout k žádné stavební akci zaznamenané v dochovaných knihách kostelních účtů na přelomu 17. a 18. století. Vysoká věž umístěná na hřebeni kostelní střechy zachovává podobu z předchozího vyobrazení, patrných je zde celkem pět okenních otvorů.

Dvě kolorovaná vyobrazení doplňuje vyobrazení kostela v Petrovicích v matrice z roku 1771,⁴ které opět představuje objekt před jeho nahrazením barokní novostavbou. Petrovice tehdy tvořily součást obvodu farního okrsku Krásný Les. Opět v areálu ohrazeného hřbitova je vyobrazen objekt kostela, hřbitov pak obklopují domy ve vsi. Tento kostel se čtyřmi okenními osami s obdélnými okenními otvory, přičemž tato pole vymezují opěrné pilíře, má vstupní předsín. Hranolová zvonice ukončená tentokrát barokní bání je zřejmě opět věží na hřebeni střechy, vyloučit ale pro nedokonalost zobrazení nelze ani možnost, že se jedná o zvonici na druhé straně kostela. Matrika byla založena za faráře Franze Augusta Schneidera, ale ani v tomto případě tvůrce vyobrazení titulního listu neznáme.

Zhodnocení a analogie

Vyobrazení kostela v Krásném Lese před jeho pozdně barokní přestavbou neposkytuje dostatečnou oporu pro zhodnocení architektury objektu. Poskytuje však určitá vodítka k vyslovení hypotéz. Opěrný systém lodi a presbytáře naznačuje, že by se mohlo jednat o gotickou či renesanční architekturu. Pomoci by mohly tvary okenních otvorů, avšak ty jsou – zejména co se zaklenutí týče – nejednoznačné. Výška koruny zdiva lodi a presbytáře, respektive její shodná úroveň naznačuje, že se může jednat o architekturu 16. století. Pokročilejšímu 16. či počátku 17. století pak odpovídají vstupy na hřbitov a do kostela, jejichž tvarosloví již plně náleží renesanci.

Na první pohled upoutá pozornost věž umístěná na hřebeni střechy. Typický prvek, s nímž od středověku pracuje saská sakrální architektura, najdeme na celém území Saská. Určující pro Krásný Les byla jeho poloha v bezprostřední blízkosti zemské hranice. Má proto smysl sle-

¹ K tématu blíže Václav ZEMAN, *Matriky jako pramen pro stavební historii*, in: Dějiny staveb 2019, Plzeň 2019, s. 67–78.

² Vladislava ŘÍHOVÁ, *Odras budování barokních kostelů v matrikách farností na Broumovsku*, in: Monumenta vivent 2013. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, s. 59–69.

³ K této konstrukci srov. kupř. Friedrich OSTENDORF, *Die Geschichte des Dachwerks*, Leipzig – Berlin 1908, s. 244–269.

⁴ SOA v Litoměřicích, Sběrka matrik, sign. 132/1.

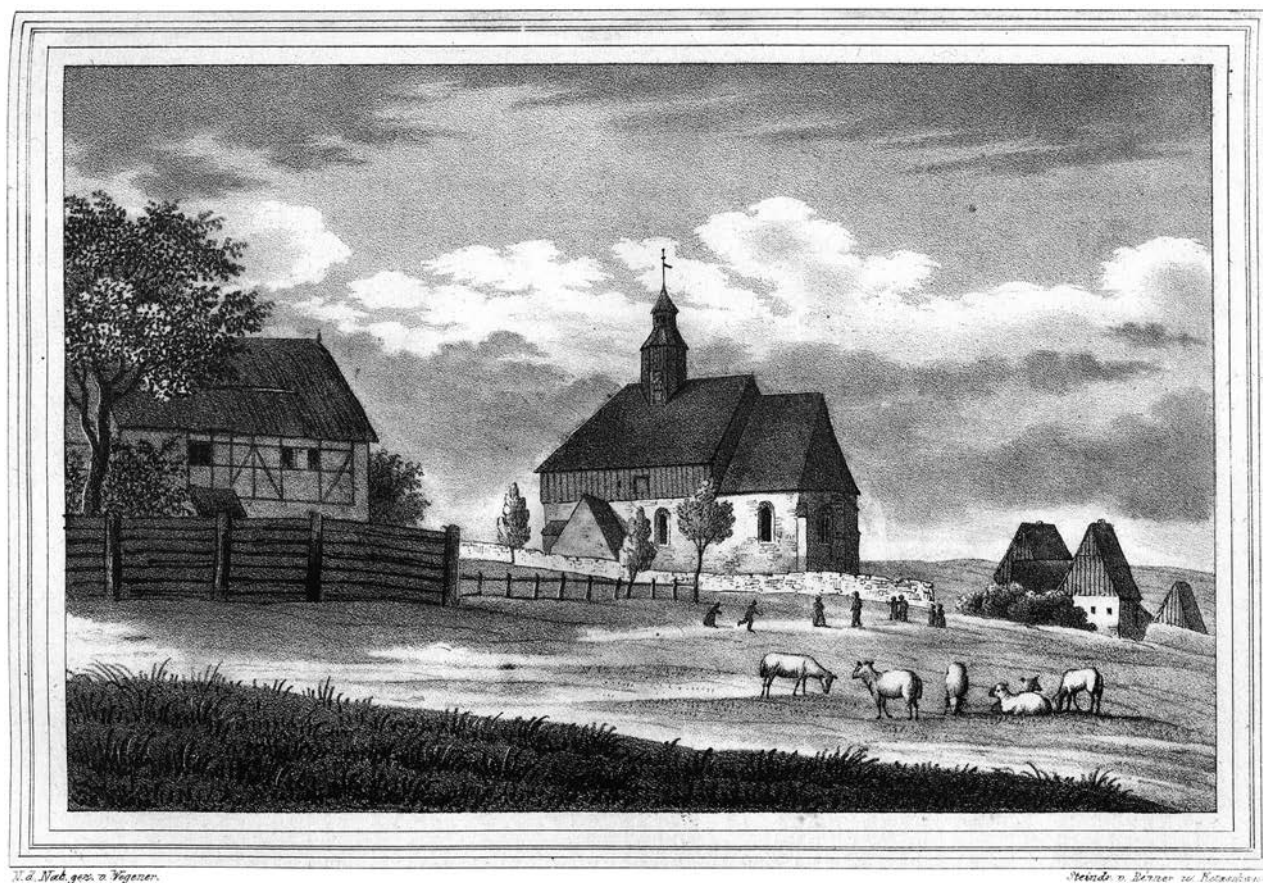
Obr 5. Vyobrazení kostela v Petrovicích na titulním listu matriky z roku 1771 (SOA v Litoměřicích)

Obr 6, 7. Kostel v Liebeanu/Sasko v současnosti (Foto autor, 2025)

Obr 8, 9. Kostel ve Fürstenwalde/Sasko v současnosti (Foto autor, 2025)

Obr 10. Kostel ve Fürstenau/Sasko na vyobrazení z první poloviny 19. století (Sachsens Kirchen-Galerie)

dovat nejbližší lokality na druhé straně zemské hranice. Pochopitelně stejně jako v samotném Krásném Lese, kde byl starší kostel nahrazen novostavbou na konci 18. století, tak i řada kostelů v saském Krušnohoří prošla v průběhu staletí přestavbami. Přesto ale najdeme od Krásného Lesa několik nepříliš vzdálených lokalit, kde kostely připomenou vyobrazení v krásnoleské matrice. Jedná se o trojici kostelů v okolí saského Geisingu, v bezprostřední blízkosti u Krásného Lesa.

Kostel Dvanácti apoštolů v Liebenau je jednolodním kostelem s trojbokým presbytářem (Obr. 6–7). Jeho vznik byl na konci 19. století datován koncem 15. či začátkem 16. století,¹ současný soupis památek vznik kostela klade pravděpodobně do druhé poloviny 15. století.² Orientovaný kostel doplňuje trojice přístaveb, vstupní předsíň na severu z druhé poloviny 18. století, sakristie připojená k východu presbytáře datovaná rokem 1768 a před západní průčelí představená předsíň z roku 1804. Výraznou je i osmiboká věžička na hřebeni sedlové střechy s vrocením 1768, což může být rok obnovy věže či její výstavby. Kostel je v interiéru plochostropý a disponuje opěrným

systémem pouze kolem presbytáře, což ho odlišuje od vyobrazení kostela v Krásném Lese. Nicméně ze současné podoby okenních otvorů lodi je zřejmé, že loď prošla mladšími stavebními úpravami, z nichž dvě datuje literatura do let 1764 a 1804.³

Podobnost hmotovou dispozicí vykazuje i kostel ve Fürstenwalde (obr. 8–9), také zděný jednolodní kostel se závěrem na půdorysu tří stran osmiúhelníku s opěrnými pilíři. I tady se jedná o stavbu se stejnou úrovní koruny zdí lodi i presbytáře, nicméně i ve Fürstenwalde chybí opěrný systém v lodi. K severní straně lodi je připojena sakristie a na západě vstupní předsíň. Vznik presbytáře kostela je kladen do začátku 16. století, v roce 1606 se měla uskutečnit nástavba či přestavba kostelní lodi. Také tento kostel kryje sedlová střecha s osmibokou věžičkou na hřebeni, rekonstruovanou v roce 1767.⁴ Jedná se o – kostelu v Krásném Lese – nejbližší analogii, která může upřesnit naše představy o jeho podobě.

Poslední stavbou, která si v souvislosti s předbarokním kostelem v Krásném Lese zaslouží naši pozornost, je kostel ve Fürstenau (obr. 10). Jedná se o spíše menší venkovský

¹ Richard STECHE, *Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen. Zweites Heft: Amtshauptmannschaft Dippoldiswalde*, Dresden 1883, s. 65.

² *Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler (Georg Dehio), Sachsen I: Regierungsbezirk Dresden*, München 1996, s. 530.

³ *Handbuch*, s. 530.

⁴ *Handbuch*, s. 353.

Obr 11. Novostavba kostela v Krásném Lese z konce 18. století v poloze při páteční komunikaci vesnicí (Foto autor, 2025)

kostel o třech okenních osách v lodi. Na východě je uzavřen trojbokým presbytářem, který je v interiéru klenutý, zatímco loď je plochostropá. Tomu opět zvnějšku odpovídá užití opěrných pilířů pouze na závěru kostela. V současnosti sice s někdejší kostelem v Krásném Lese nevykazuje příliš společných znaků, avšak věž připojená k jižní straně lodi je až dílem Christiana Gottfrieda Schramma z let 1885 až 1887.¹ Před přístavbou zvonice v 80. letech se uvádí *Dachreiter*,² tedy věžička na hřebeni střechy. S touto je i kostel vyobrazen v *Sachsens Kirchen-Galerie*,³ kde ale nad zdívkou lodi je dřevěné polopatro, jak jej známe u dochovaných saských opevněných kostelů tzv. *Wehrkirchen*.⁴

Míra přesnosti vyobrazení kostela v Krásném Lese na titulních listech matrik umožňuje pouze spekulace nad slohovým zařazením a rozbořem. Pokud ale bychom se na tuto rovinu pustili, můžeme spekulovat, že kos-

tel v Krásném Lese mohl být vystavěn před polovinou 16. století, kdy jeho osudy byly spojeny s panstvím Krupka. Ostatně i tamní sakrální architektura od pozdní gotiky vykazuje orientaci na saské prostředí.⁵ Další stavební fázi zahrnující hřbitovní zeď se vstupní branou a východní přístavbu se vstupem stejného tvarosloví bychom mohli vztáhnout k držbě panství Krásný Les Sebottendorfy po roce 1580, rodu slezského původu usazeného v Sasku, kde vlastnili statek Rottwernsdorf u Pirny. Ostatně v centru nově budovaného statku, vzniklého odloučením několika vsí od krupského panství, zahájil nový majitel Damián ze Sebottendorfu čilou stavební aktivitu, v níž pokračovali i jeho nástupci.⁶

Jednoznačně nejvýraznějším prvkem zobrazeného kostela je jistě vysoká věž ve vazbě na krovu. Ta náleží nejmladší stavební etapě, a sice obnově v 50. letech 17. století.

¹ Handbuch, s. 352.

² R. STECHE, *Beschreibende Darstellung*, s. 29; Handbuch, s. 352.

³ *Sachsens Kirchen-Galerie, Vierter Band, Fünfte Abtheilung. Die Inspectionen: Pirna, Altenberg und Dippoldiswalda*, Dresden 1840, obrazová příloha: Fürstenau.

⁴ Yves HOFFMANN, *Baugeschichtliche Untersuchungen an den erzgebirgischen Wehrkirchen zu Dörnthäl, Großrückerswalde, Lauterbach und Mittelsaida*, in: *Wehrhafte Kirchen und befestigte Kirchenhöfe*, Langenweißbach 2015, s. 201–230; též Berndt STEPHAN, *Die erzgebirgischen Wehrkirchen im historischen Kontext ihrer Erbauungszeit*, in: *Herbergen der Christenheit* 34/35 (2010/2011), s. 33–91. Stručně a popularizační formou Michael ESCHER (ed.), *Wehrkirchen im Mittleren Erzgebirge*, Mittelsaida, b. d.

⁵ Táňa ŠIMKOVÁ, *Stavební vývoj kostela Nanebevzetí Panny Marie v Krupce*, Monumentorum Custos 2014, s. 41.

⁶ J. ÚLOVEC, *Hrady*, s. 76–78; J. KILIÁN, *Zámek Krásný Les*, s. 7–9.

Písemné prameny uvádí, že kostel byl v době třicetileté války vypálen švédským vojskem a znovu vystavěn v roce 1656. Tato stavební obnova musela zahrnout výstavbu střechy včetně věžičky na jejím hřebeni. Pro saské prostředí tradiční prvek mohl být obnoven podle staršího vzoru, popřípadě zcela nově vystavěn v polovině 17. století bez ohledu na starší tradici v místě.

U venkovských kostelů drobnějších rozměrů v Sasku tento typ věže umožňoval relativně levné řešení zavěšení zvonů, zatímco nákladnější zděné zvonice nacházíme častěji u městských kostelů. Věže typu *Dachreiter* byly užívány na kostelech již ve středověku a tato stavební tradice pokračovala až do 18. století, jak ostatně ukázaly výše uvedené analogie. Takové věže mohly být realizovány s výstavbou krovu, ale také dodatečně. U dochovaných čtyř opevněných kostelů v saském středním Krušnohoří (Großrückerswalde, Dörnthal, Lauterbach a Mittelsaida), které všechny mají tento typ zvonice, bylo dřevěné polopatro vybudováno v průběhu třetí čtvrtiny 15. století. Avšak jen u dvou z nich byla současně s polopatrem vybudována i zvonice vevázaná do krovu. Naproti tomu v Dörnfeldu byl *Dachreiter* zbudován dodatečně v roce 1610, v případě kostela v Mittelsaidě dokonce až v roce 1701, kdy ale nahrazoval zchátralého předchůdce.¹

Na kostele v Krásném Lese dokládají kostelní účty práci saských umělců a řemeslníků po celou druhou polovinu 17. i na počátku 18. století. Také při poválečné obnově kostela se připomíná řemeslník z Míšně při pokrývačských a dokončovacích pracích na věži. Lze předpokládat, že i na výstavbě zvonice měli saští řemeslníci zásadní podíl, což se projevilo i v užití právě tohoto typu zvonice. V květnu 1656 byly práce na věži dokončeny, aby do ní mohly být v následujícím desetiletí zavěšeny nové zvony pořízené v roce 1667. Jelikož se věže typu *Dachreiter* v saské stavitelské tradici objevují běžně ještě v 18. století, nelze určit, zda věž kostela v Krásném Lese nahradila zvonici stejného typu zničenou švédským vpádem, či zda se jednalo o již raně barokní inovaci užitou na starším objektu snad renesančního či pozdně gotického kostela jako určitý transfer saské řemeslné a umělecké tradice.

V severočeském prostředí můžeme předpokládat častější zastoupení obdobných věžiček na menších venkovských kostelech, které nedisponovaly zděnou zvonící. Navzdory nedochování v autentické podobě in situ je můžeme druhotně vysledovat v písemných pramenech. Tak v roce 1715 vichřice způsobila takové naklonění zvonice na kostele v Jedlce u Benešova nad Ploučnicí, až z ní vypadly zvony. Tato zpráva vedla již začátkem 20. století regionálního badatele Emila Nadera k hypotéze, že se věž měla nacházet uprostřed vysoké střechy.² Snad také na hřebeni této střechy spočívala zvonice typu *Dachreiter*, která tak mohla být v regionu severních Čech častějším jevem, nežli jsme dosud předpokládali.

Stavební úpravy a zařizování kostela v Krásném Lese v průběhu 17. a 18. století jsou projevy strategie katolické reprezentace. Změny se projeví především v zařizování interiéru, a to jeho barokizací a katolickou konverzí. Bylo to důsledkem proměn v pojetí kostelního interiéru se sakralizací prostoru kostela. Změně liturgie odpovídá i vybavení typickým mobiliářem barokního katolicismu jako tabernáklem či vedlejšími oltáři.³ Interiér byl upravován na prostor pro barokní potridentskou liturgii a prezentaci svátostí.⁴ Výzkum prokázal, že pobělohorská katolická konverze kostela v Krásném Lese před jeho nahrazením novostavbou na konci 18. století byla dlouhodobým a kontinuálním procesem, který v pobělohorské době šel ruku v ruce s duchovní obrodou věřících tak, jak ji dokládají a prezentují i soudobé dokumenty.

V Krásném Lese se podařilo doložit podobu předbarokního, pravděpodobně raně novověkého luterského kostela, který byl předchůdcem stávající stavby. Nestál ale v současné poloze, nýbrž se prokazatelně nacházel na někdejší hřbitově na okraji intravilánu vsi (p. p. č. 3066). Zjištěny byly okolnosti a prostředky katolické konverze kostela včetně jeho obnovy po třicetileté válce za pomoci řemeslníků ze Saska, kteří realizovali věž na hřebeni střechy lodi v souladu s tamní stavební tradicí. K nahrazení kostela novostavbou v odlišné lokalitě došlo až s církevně-správními změnami koncem 18. století.

¹ Y. HOFFMANN, *Baugeschichtliche Untersuchungen*, s. 216–219.

² Emil NEDER, *Geschichte der Kirche zu Höflitz bei Bensen 1234–1903*, Höflitz 1903, s. 8.

³ K tématu srov. Martin SCHEUTZ, *Kirche, Kanzel, Stein, Altar. Visitationsprotokolle als essentielle kunstgeschichtliche Quelle für den Kirchenbau und die Kirchengestaltung des 16. und 17. Jahrhunderts*, in: Herbert KARNER – Martin MÁDL (Hgg.), *Pfarrkirchen. Katholische und lutherische Sakralräume und ihre barocke Ausstattung*, Prag 2021, s. 21–49.

⁴ Ondřej JAKUBEC, *Kostely konfesijního věku (16. a 17. století) jako objekty a prostory konverze*, in: Radmila Prchal Pavlíčková – Iveta Coufalová – Hana Ferencová a kol., *Vytváření konvertity. Jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku*, Praha 2021, s. 100.

MONUMENTORUM CUSTOS 2025/2
časopis pro památky severozápadních Čech
Ročník XVIII

Recenzovaný časopis pro kulturní dědictví, památkovou péči, archeologii a dějiny umění severozápadních Čech.

Vydává Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
v Ústí nad Labem ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm
v Ústí nad Labem

Místo vydání: Ústí nad Labem
Číslo a datum vydání: 2025/2, 11/2025
Periodicita: 2x ročně

eISSN: 3029-8946 (elektronická verze)

Sídlo a IČ vydavatele:
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
Filozofická fakulta
Pasteurova 13
400 96 Ústí nad Labem
IČO: 44555601
tel.: 475 286 411
e-mail: sekretariat.ff@ujep.cz
www.ff.ujep.cz

Sídlo a IČ spolupracujících organizací:
Národní památkový ústav
územně odborné pracoviště v Ústí nad Labem
Podmokelská 1/15
400 07 Ústí nad Labem-Krásné Březno
IČO: 75032333

© Filozofická fakulta, Univerzita J. E. Purkyně
v Ústí nad Labem

© Národní památkový ústav, územní odborné
pracoviště v Ústí nad Labem

Pokyny pro autory:
<http://mc.ff.ujep.cz/prispevky/pro-autory>

Redakční rada:
prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D., předseda
Mgr. Tomáš Brož
Dr. Konstantin Hermann
PhDr. Marian Hochel, Ph.D.
Mgr. Eliška Nová, Ph.D.
PhDr. Kamil Podroužek, Ph.D.
Dr. Michael Strobel
Mgr. Petra Svobodová, Ph.D.
Doc. PhDr. Martin Trefný, Ph.D.
PhDr. Věra Vostřelová, Ph.D.

Redakce: Lukáš Sláma
Překlad: Anna Kinovičová
Korektury: Vendula Leiblová
Grafická úprava a sazba: Petr Tomas

Uzávěrka čísla 2025/2 byla ke dni 31. 3. 2025

Obrázek na titulní straně: *Vyobrazení kostela
v Krásném Lese na titulním listu matriky z roku 1681
(SOA v Litoměřicích)*

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Filozofická fakulta

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V ÚSTÍ NAD LABEM